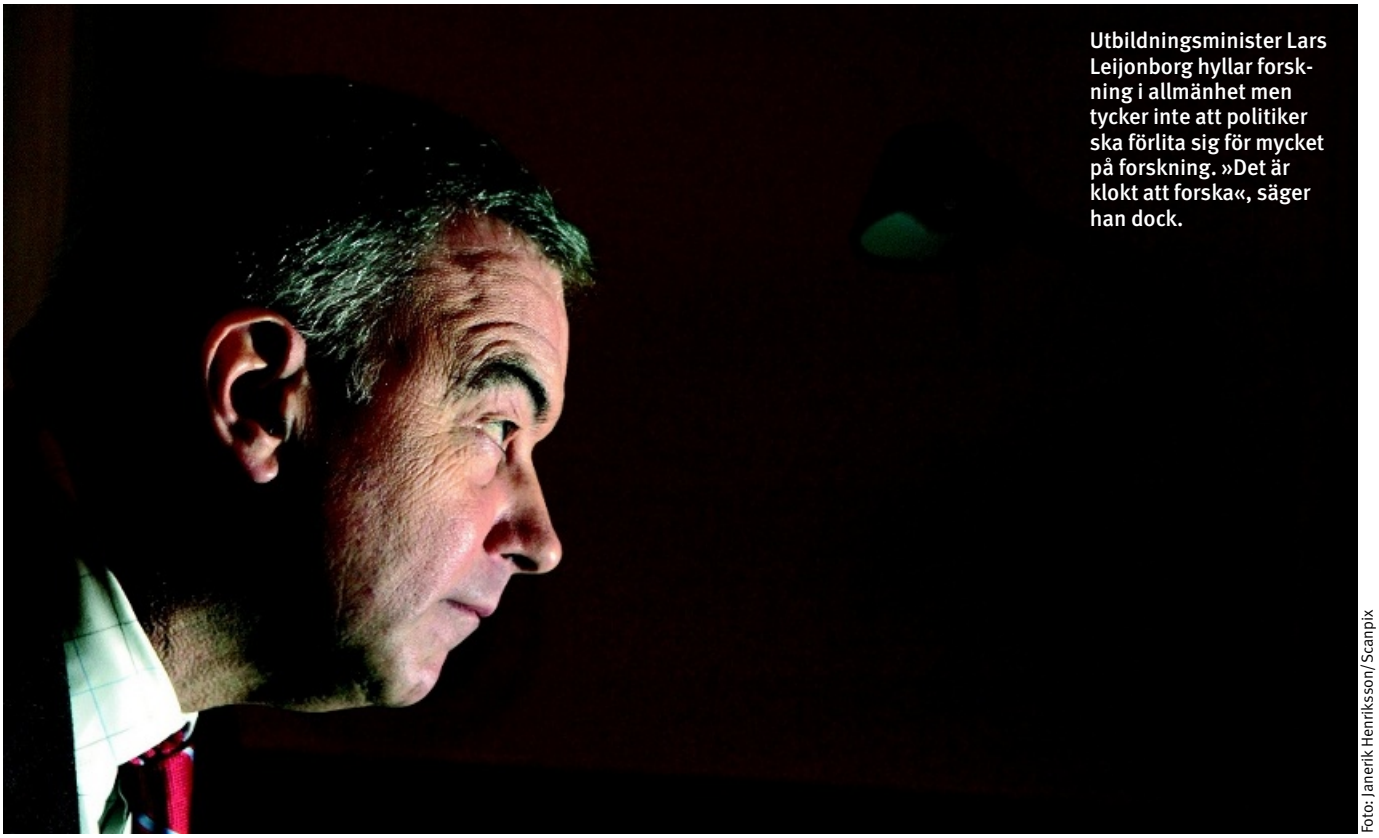

Utbildningsminister Lars Leijonborg hyllar forskning i allmänhet men tycker inte att politiker ska förlita sig för mycket på forskning. »Det är klokt att forska«, säger han dock.

Foto: Janerik Henriksson/Scanpix

INTERVJUN. Nye forskningsministern har mer tankar än färdiga svar

Leijonborg tar över forskningspolitik från socialdemokraterna

Leijonborg dömer inte ut förra regeringens forskningspolitik helt. Den utredning om resurser till forskning och högre utbildning som beställdes av Pagrotsky har fått fortsätta – utan tilläggsdirektiv.

»Gråt inte – forska!« Alliansregeringens minister med ansvar för forskning och högre utbildning har skaffat sig ett eget forskningspolitiskt motto. Första gången jag hörde Lars Leijonborg använda detta var i oktober förra året, på ett seminarium arrangerat av stiftelsen Vetenskap & Allmänhet. Där avrundade den då färske ministern dagens diskussioner med sina reflektioner över forskningens betydelse.

Han inledde med en lite varnande tillbakablick, att politiker inte ska förlita sig för mycket på forskning. Leijonborgs exempel var hur förre centerledaren och statsministern Thorbjörn Fälldin »låtit sig förledas« i kärnkraftsfrågan genom att lyssna på »fel« forskare. Lars Leijonborg slutade dock med att hylla forskning i allmänhet, och så kom det där, »Gråt inte – forska«.

Han hade läst det på en sjukhusvägg, och efter ett pliktskyldigt avståndstagande från klotter i allmänhet berättade han hur orden gjort stort intryck på honom:

– Kanske hade någon skrivit det efter att ha fått en aidsdiagnos och tänkte att det var bättre att lita till forskningen än att bara gråta.

När jag intervjuar Lars Leijonborg drygt två månader senare upprepar han sjukhusväggsklottret, det visar sig att han har införlivat det i sin politik:

– Ju mer jag tänker på det, desto bättre är det. Jag tror ju att en del av ett ministerskap är kommunikation, och jag känner att jag verkligen har lyckats förmedla den attityden och att det har gått fram i forskarsamhället.

– Jag var i Florida när Fuglesang skulle skjutas upp, och då fick jag tillfälle att påminna om vad teknik och vetenskap betyder, att en disputerad kan bli hjälte och klättra omkring utanför ett rymdskepp.

– Det är annars lätt att bli nedslagen av nyheter som kommer. Det ska bli pandemier och allt vad det är, och för några år sedan skulle ju Golfströmmen upphöra och det skulle bli kallt, men nu ska det visst bli varmt istället, säger Lars Leijonborg och skrattar.

Mer allvarlig fortsätter han att understryka att det är »väldigt klokt att uppmuntra dem som söker lösningar«.

– Det är ju så *klokt* att forska, det var ingenjörerna som gav oss förbränningsmotorn. Men jag är helt övertygad om att det också är ingenjörerna som kan göra något åt växthuseffekten.

– Och hur ska vi klara ålderschocken, som den demografiska utvecklingen ju kallas, om vi inte blir bättre på att hantera alzheimers? Och mer vardagligt och banalt, hur ska vi undvika fallolyckor bland äldre och ge dem bättre näringstillförsel, så att de inte svälter?

Att Lars Leijonborg lånat

mottot »Gråt – inte forska« från kvinnorörelsen bör inte vara något problem för den minister som är en av fyra i alliansregeringen som kallar sig feminist. Men han var inte medveten om parollens ursprung och uttrycker viss förvåning:

– Tänk att kvinnorörelsen på 70-talet var så vetenskapsinriktad.

Utbildning och forskning är av tradition viktiga frågor för folkpartiet, men före valet deltog Leijonborg inte i arbetet med alliansens forskningspolitiska dokument. Eventuell brist på detaljkunskap i sakfrågor kan sägas kompenserad genom hans val av statssekreterare. Peter Honeth kan definitivt frågorna, han har gedigen erfarenhet från »universitetsgolvet« och därmed den forskningspolitiska praktiken. Honeth, kallad Peppe, var under 16 år universitetsdirektör i Lund men får också räknas som politiskt pålitlig. Han har rötter i den liberala studentpolitiken och har varit folkpartistisk kommunpolitiker i Danderyd.

Lars Leijonborg själv är en av politikens mest mångåriga överlevare, han tog socionomexamen 1974 och har arbetat som konsult på Svenska Managementgruppen, men han har aldrig släppt partipolitiken. Han blev ordförande i ungdomsförbundet 1971, kom in i riksdagen 1985 och valdes 1997 till partiledare. Och om han skulle kliva av eller tvingas lämna partiledarposten är det inget som hindrar att han fortsätter att vara minister.

– Intresset för forskning är stort inom alliansen, försäkrar Lars Leijonborg.

– Och jag har ett bra samarbete med finansminister Anders Borg. Det är ju strategiskt viktigt för varje fackminister. Det fanns ju allians-överenskommelser redan före valet, med hyggliga satsningar på forskning, om än inte riktigt i den dimension som folkpartiet hade önskat. Men jag kan inte klaga alltför mycket.

Han påpekar också att det är i samband med forskningspropositionerna som »resurstillflödet till forskning avgörs«.

– Och »min« forskningsproposition har ju ännu inte lagts, den har faktiskt inte börjat skrivas ännu, utan kommer 2008, och min förhoppning är att det ska tillföras ytterligare medel där.

Enprocentsmålet försvann dock i första budgetförhandlingarna med ovannämnde Borg, men Leijonborg är alltså hyfsat nöjd ändå.

– 900 miljoner på tre år, plus borttagande av högskolemomsen och kommande skattefrihet för donationer, det är inte så dåligt!

– Sen när vi sitter i Leif Pagrotskys gamla rum ska jag ju inte helt misskänna socialdemokraternas politik. Deras sista, tillsvidare sista i alla fall, forskningspropp innebar ju en viss uppryckning, särskilt mot slutet av den period som Pagrotskys propp omfattar. Den råkar ju sluta 2008, under min period, och det har vi låtit ligga kvar. 2008 talar vi ändå om rätt substantiella belopp, då faller det mesta ut som var intecknat.

Oavsett regering är det självfallet så att det är bättre möjligheter att få igenom pengar som ska falla ut några år framöver. Med viss risk att summorna minskas i nya förhandlingar.

– När det gäller budgeten som lades i oktober 2006 var det ju lättare för mig att få igenom de 400 friska miljoner som ska falla ut 2009, än redan nu 2007.

Han sitter i ett av förre ministern utvalt möblemang, det är svårt att inte notera att de nätta Malmstensstolarna bättre passade Pagrotsky än den långbente Leijonborg.

Möblerna lär bytas ut, men det finns andra, mer varaktiga spår, av socialdemokraternas forskningspolitik. Den utredning av ett nytt finansieringssystem gällande forskning och högre utbildning som beställdes av Leif Pagrotsky (se faktaruta) har fått fortsätta.

Leijonborg har inte ens försett utredaren Dan Brändström med några tilläggsdirektiv av den revirmarkerande sort som är så vanlig vid ministerskiften, också när det inte är regeringsskifte: När Pagrotsky tog över den av Östros nästan färdigskrivna forskningsproppen hann Pagrotsky, på kort tid, skriva till en hel del eget.

Om innehållet i den pågående brändströmska utredningen säger Leijonborg att »det är en otroligt viktig sak, att få ett anslagssystem som främjar excellens«.

– Det har jag ju sagt i andra sammanhang, att offentliga sektorns resultat ju inte bara har med resursinsatser att göra, utan i hög grad med system, hur man förvaltar systemen. Det gäller förstås också forskning och högre utbildning.

Han hoppas alltså att »volymen blir större«, och »sen vill vi ju i största möjliga utsträckning att prioriteringsbeslut ska fattas av forskarsamhället självt«.

– Det låter sig inte göras fullt ut, men det finns en stor risk med att politiker säger att nu är det det och det som vi är bekymrade över, nu måste vi forska om det. Då är det risk att det fria sanningssökandet blir för insnärjt om det alltid måste passa in i den senast politiskt gångbara forskningsstrategin.

Foto: Tomas Engström

»Att vara en fjärdedels statsminister tar en hel del tid, förutom minister är jag både regeringsledare och partiledare.«

FAKTA. Pagrotskys utredningsdirektiv

Under våren 2006 beslutade förre forskningsministern Leif Pagrotsky om tilläggsdirektiv till Resursutredningen om resurser till grundläggande högskoleutbildning.
Uppdraget innebär en översyn av resurstilldelning och övrig styrning avseende forskning och forskarutbildning vid universitet och högskolor. Utgångspunkten för uppdraget ska vara behovet av hög vetenskaplig kvalitet samt ökad profilering, närmare samarbete och arbetsfördelning mellan olika lärosäten.
Utredaren ska göra en översyn av nuvarande villkor för forskning och forskarutbildning. Utifrån denna översyn ska utredaren föreslå förändringar i principer och former för högskolesystemets styrning och resurstilldelning avseende forskning och forskarutbildning samt även kunna överväga andra åtgärder som innebär att de övergripande målsättningarna uppnås.
Utredare är Dan Brändström, tidigare VD på Riksbankens jubileumsfond. Han beräknas vara färdig med sin utredning i oktober.

Som bekant har Leijonborg infriat alliansens vallöfte att avsätta politiskt tillsatta styrelseledamoter i universitetens styrelser.

Den nya modellen, att rektorerna först ska föreslå och regeringen därefter utse så kallade allmänrepresentanter, ska gälla från maj i år.

Lars Leijonborg tänker vidare behålla Tage Erlanders modell med en till ministern knuten (referens)grupp av forskare, sammansättningen ska ses över, någon får sitta kvar sedan Pagrotskys tid, andra byts ut.

Hur blir det med Hans Wigzell, som under Göran Perssons tid haft titeln »regeringens särskilde rådgivare i forskningsfrågor«?

– Ja, det är ju intressant att han sitter kvar, han finansieras ju via vår budget, men jag

har inte sett till honom, han har då inte rådgett mig något, säger Leijonborg, återigen skämtsam.

På frågan hur han ser på situationen för klinisk forskning säger han att Sverige har »otroligt bra förutsättningar«:

– Med patientregister, cancerregister och öppenhet för stamcellsforskning. Men det är en akilleshäl att samarbetet med landstingen går så trögt, att kombinationen forskning och patientkontakt inte fungerar.

– Jag har pratat med landstingspolitiker och med läkemedelsindustrin. I England tar man ett stort grepp och sammanför intressenter för att främja klinisk forskning, jag skulle gärna göra något liknande i Sverige. En annan attityd från landstingen skulle ligga i deras eget intresse.

På frågan om han hunnit träffa några forskare svarar han »cancerläkare«, han tycker att det är »intressant hur både forskningen och cancervården är i behov av upprycknings«.

Läkarförbundets önskan om att minst en tredjedel av läkarkåren ska genomgå forskarutbildning kommenterar han med att »Sverige ju har fler doktorander än något annat land i världen, och vi (folkpartiet) har ju bejakat den utvecklingen«.

Synpunkter på att han skulle ha varit passiv, rentav osynlig, bemöter Lars Leijonborg med att han »aldrig har varit så inbokad i hela sitt liv«.

– Att vara en fjärdedels statsminister tar en hel del tid, förutom minister är jag både regeringsledare och partiledare.

Han undviker helst konkreta utfästelser, återkommer till att han har »mer tankar än färdiga svar«, och som många politiker väljer han hellre att skissa de större linjerna – »globalisering« är ett leijonborgskt favoritämne, och han är också ordförande i alliansregeringens globaliseringsråd.

Nej, han ser självfallet inte globalisering som hot, ibland inte ens att det innebär konkurrens, för svensk del, utan känner sig trygg med att Sverige har »ett rejält försprång«.

I en intervju i Vetenskapsrådets tidning Forska har han formulerat en vision om den globaliserade framtiden som att Sveriges nisch kan bli forskningslaboratorierna, »när Kina är världens fabrik«.

Men satsar i själva verket inte också Kina på forskning? Och kan man inte tänka sig att sådant som både repetitiva labbuppgifter och forskning outsourcas och förläggs till Kina?

Nej, Lars Leijonborg tror inte det.

– Hur mycket de än satsar så ligger vi långt före, det är ju inte några kinesiska pristagare man ser på Nobelfesten.

USA då?

– Ja, när jag före min tid som minister besökte svenska institutioner så sa forskare »oj oj vi är så nervösa, vi hinner inte forska, vi har så korta anslag och hälften går bort i lokalkostnader och vad det är«.

– Men i USA är det ännu mer konkurrens om anslagen, och de är glada ändå och inte alls så nervösa. Det beror väl på att det finns mer pengar att söka.

– Vi ska verkligen borra djupare i detta i forskningspropositionen, men som det är nu har jag mer tankar än färdiga svar.

Därmed inte sagt att inget kommer att hända. Den brändströmska utredningen kan komma att innehålla förslag på rätt omvälvande systemförändringar, av högre utbildning och inte minst av hur forskningsmedel fördelas.

Och Lars Leijonborg kan skämta också om detta, att en otålig forskar- och utbildningsvärld får vänta på svar till oktober, då Dan Brändströms utredning är färdig.

– Vi brukar säga det här på departementet att vi får se när den *Dan* kommer.

MarieLouise Samuelsson
frilansjournalist

En fjärde läkare i riksdagen

Ytterligare en läkare har tagit plats i riksdagen, allmänläkaren Göran Thingwall (m).

Göran Thingwall är 62 år och driver i vanliga fall en privat allmänläkarpraktik i Solna tillsammans med sin fru. Han stod på 23:e plats på Stockholms läns riksdagslista för moderaterna men avancerade till förste ersättare för moderaterna i länet. Sedan mitten av november och ett halvår framåt ersätter han Anna Kinberg Batra (m).

Som förste ersättare räknar han med att »åka jojo« in och ut ur riksdagen under hela mandatperioden eftersom valkretsen har många riksdagsmandat.

I sin personvalskampanj spred han budskapet: »Jag vill göra sjukvården synlig i Sveriges riksdag och befästa Solnas plats på världskartan.« Han vill göra svensk sjukvård till en exportvara och ge sjukvården »morötter och incitament«.

En hjärtefråga är att avskaffa apoteksmonopolet. Om det blir så vill han själv driva apoteket på Bergshamra torg i Solna i privat regi. Friskvård är också viktigt. På den egna webbplatsen uttryckte han inför valet önskan att bli friskvårdsminister. Läs mer på: ‹http://www.xgt2006.nu›.

Göran Thingwall

Övriga läkare i riksdagen: Finn Bengtsson (m), Lennart Levi (c) och Barbro Westerholm (fp), se LT nr 39/2006 och 3/2007.

Elisabet Ohlin

Läkarutbildningen måste byggas ut, anser Socialstyrelsen

Det har blivit ännu svårare att rekrytera allmänläkare och psykiatriker. Det anser hälften av landstingen, enligt Socialstyrelsens senaste analys av tillgången på hälso- och sjukvårdspersonal.

Landstingen har överlag stora svårigheter att rekrytera allmänläkare och psykiatriker. Bristen på kliniska laboratoriespecialiteter är utbredd.

Lättast har landstingen att rekrytera inom kirurgi och internmedicin.

Läkartätheten inom allmänmedicin och psykiatri varierar kraftigt geografiskt. Stockholms sjukvårdsregion har 62 allmänläkare och 32 psykiatriker per 100 000 invånare, medan motsvarande siffra för Sydöstra sjukvårdsregionen är 52 allmänläkare och 12 psykiatriker.

Socialstyrelsen upprepar sitt tidigare krav på att läkarutbildningen byggs ut så att Sverige gör sig mindre beroende av andra länder. Den senaste utökningen med 34 nya platser i år är inte tillräcklig.

Nettoimmigrationen av läkare har legat runt 400 per år de senaste åren. Det motsvarar nästan en fjärdedel av alla utfärdade legitimationer under ett år.

Men hur stor ökningen på läkarutbildningen bör vara säger inte Socialstyrelsen.

Läkarförbundet har tidigare motsatt sig en utökning. Men nu förs diskussioner inom förbundet.

– Sannolikt kan man öka på en del orter medan man kanske måste minska på andra, säger Hans Hjelmqvist, ordförande i Läkarförbundets utbildnings- och forskningsdelegation.

– Det viktiga är utbildningskvaliteten och att det ska finnas en full medicinsk fakultet på orten med både forskning och utbildning och att det finns tillräckligt med AT- och ST-tjänster.

Elisabet Ohlin

SLF vill avskaffa rehabutredningar från arbetsgivare

Läkarförbundet tillstyrker Socialdepartementets förslag om att lagen om allmän försäkring ändras så att arbetsgivarens ansvar att göra rehabiliteringsutredningar kring den anställde slopas. ■